

Nova ekonomska politika Japana: "Cool Japan"

Puškaric, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:150988>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-05**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Matea Puškarić

Nova ekonomska politika Japana: Cool Japan

ZAVRŠNI RAD

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet-Zagreb

Kolegij: Ekonomska politika

Mentor: Lucija Rogić Dumančić

Broj indeksa autora:10530J11

Zagreb, rujan, 2019.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj istraživanja	1
1.2. Struktura rada.....	2
1.3. Izvori podataka i metode istraživanja.....	2
2. STANJE U JAPANSKOM GOSPODARSTVU	4
2.1. Japansko gospodarstvo nakon Drugog svjetskog rata.....	4
2.2. Razdoblje rasta.....	6
2.3. Konvergencija japanskog gospodarstva	8
2.4. „ <i>The Bubble Economy</i> “ i ulazak u stagnaciju.....	15
3. NOVA EKONOMSKA POLITIKA „ <i>COOL JAPAN</i> “	20
4. PROVEDBA NOVE EKONOMSKE POLITIKE „ <i>COOL JAPAN</i> “ I UČINAK NA JAPANSKO GOSPODARSTVO	21
4.1. Strategija ekonomske politike „ <i>Cool Japan</i> “ prema METI-u za 2012.godinu.....	21
4.2. Inicijativa „ <i>Cool Japan</i> “ prema METI-u za 2014.godinu	22
4.3. Učinci i trend „ <i>Cool Japan</i> “-a na japansko gospodarstvo.....	23
5. ZAKLJUČAK	29
Bibliografija.....	31

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja je analiza japanskog gospodarstva kroz različita razdoblja, od poslijeratnog Japana sve do današnjice, kroz objašnjenja pristupa donošenja gospodarskih problema primjenjujući i objašnjavajući ekonomske politike i makroekonomske modele kroz različite stadije gospodarstva.

Naime, gospodarski problemi kao što je visoka inflacija, visoka nezaposlenost, recesija, su danas sveprisutni u svijetu. Svaka država se nosi sa njima na svoj način te je struktura svake pojedine države drugačija, stoga su i okolnosti te razlozi nastupanja različitih ekonomskih problema drugačiji za svaku državu. Tako i načini rješavanja tih problema su specifični za svaku pojedinu državu, radi različitih faktora.

Inflacija je opći rast cijena roba i usluga, i sveprisutna je u svijetu, pošto cijene dobara i usluga nisu stalne, već se mijenjaju. Phillips je u 20. stoljeću uvidio kako su inflacija i nezaposlenost međuovisne. Dakle, kad definiramo prirodnu stopu nezaposlenosti (NAIRU) reći ćemo kako je to ona stopa nezaposlenosti koja je potrebna za održavanje stope inflacije konstantnom. Inflacija je i mjera vrijednosti novca, odnosno što je ona viša, to novac sve više gubi na vrijednosti.

Nezaposlenost je kao i inflacija sveprisutna. Definicija nezaposlene osobe je ona koja aktivno traži posao. Dakle, osobe koje nemaju posao i ne traže ga, nisu nezaposlene, nego su osobe izvan radne snage, dok su osobe koje aktivno traže posao i nezaposlene su dio radne snage. Visoka stopa nezaposlenosti je ekonomski problem, ali ona se ponekad tolerira u svrhu održavanja niže stope inflacije i obratno. Dakle visoka inflacija se može tolerirati u svrhu održavanja niske stope nezaposlenosti.

Službeno, recesija je stanje u gospodarstvu koje obilježava pad realnog GDP-a u uzastopnom razdoblju od dva kvartala. Za vrijeme recesije dolazi do pada dohotka, rasta nezaposlenosti, smanjenja proizvodnje, ...

Ovo su samo od nekih problema s kojima se susreću države, a institucije koje vode države bi trebale raditi da se ti problemi riješe ili bar reduciraju. Kao što je već navedeno, svaka država je specifična za sebe, tako institucije trebaju nalaziti rješenja s obzirom na državu koju vode,

ali i s obzirom na ostala gospodarstva. Naime, u današnje vrijeme globalizacije, gospodarstva imaju utjecaja na druga gospodarstva i obratno, tako da se ekonomske odluke i politike moraju donositi ne samo u skladu sa državom i njezinim problemima već imajući u vidu i druga gospodarstva.

Cilj istraživanja je prikazati kako se Japan, kao danas jedna od najrazvijenijih država, nosio sa svojim ekonomskim problemima te na koji način ih je rješavala i koliko uspješno. Japan je uzet kao zemlja istraživanja iz razloga što je država koja je provodila uspješne ekonomske politike dok je stajala iza fraze „*Japanese miracle*“, a danas se bori sa stagnacijom, dezinflacijom, populacijom koja stari i drugim problemima. Stoga se istražuje može li Japan iz trenutnog stanja ponovno doseći visoki rast, i na koji način to misli postići. Zato istražujemo prijašnja stanja u gospodarstvu i sadašnje okretanje Japana pomalo nekonvencionalnoj ekonomskoj politici i to usredotočujući se na industriju sadržaja, odnosno kreativnu industriju.

1.2.Struktura rada

Rad je podijeljen na 6 zasebnih cjelina. Prvu cjelinu čini uvod u kojemu se definira predmet i cilj istraživanja, struktura rada te izvori podataka. U drugoj cjelini se govori o japanskom gospodarstvu, koje je nadalje podijeljeno na poslijeratno razdoblje, razdoblje rasta, konvergencija, te razdoblje „*the bubble economy*“ i stagnacije. U trećoj cjelini, definiramo novu ekonomsku politiku Japana, „*Cool Japan*“, a zatim u četvrtoj cjelini govorimo o strategiji „*Cool Japan*“-a. Petu cjelinu čini inicijativa ekonomske politike. U šestoj cjelini se govori o učincima i trendovima, dok je sedma, i posljednja cjelina u kojoj se iznosi zaključak.

1.3.Izvori podataka i metode istraživanja

Pri pisanju rada i provedbi analize japanskog gospodarstva koristit će se knjige, znanstveni online izvori koji sadrže kvalitativne i kvantitativne podatke za analizu japanskog gospodarstva. Korištene znanstvene metode su metoda analize i sinteze, metoda klasifikacije, induktivno i deduktivna metoda, metoda deskripcije, metoda kompilacije, te matematička metoda. Metoda analize je korištena u svrhu raščlanjivanja složenih pojmova i zaključaka na njihove jednostavnije dijelove te metoda sinteze kao načina sistematiziranja znanja i spajanja analiziranih dijelova u cjelinu. Metoda klasifikacije koja je korištena kao potpuna podjela općega pojma na posebne. Induktivna metoda je korištena kao kauzalna indukcija koja

analizira uzročno posljedičnu vezu između gospodarskih događaja. Deduktivna metoda je korištena u svrhu deduktivnog načina zaključivanja u kojemu se iz općih prosudbi izvode posebni i pojedinačni zaključci. Metoda deskripcije se koristi kao postupak jednostavnog opisivanja činjenica te potvrđivanja njihovih empirijskih odnosa i veza bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja. Korištena je i metoda kompilacije kao postupak preuzimanja tuđih opažanja, stavova i zaključaka. Primjenom matematičkih formula, simbola i operacija korištena je matematička metoda. Svi podaci koji su korišteni u radu su sekundarni podaci.

2. STANJE U JAPANSKOM GOSPODARSTVU

2.1. Japansko gospodarstvo nakon Drugog svjetskog rata

Prema Ohno-u (2006.), nakon kapitulacije Japana, dvojica inženjera, Saburo Okita i Yonosuke Goto sastavljaju dokument: „*The Basic problem of Japan's economic reconstruction*“ u kojemu objašnjavaju stanje japanskog gospodarstva te probleme eksternog okruženja i japanskog položaja pružajući i strategije koje bi se trebale provoditi s ciljem obnove gospodarstva. Ukratko, Okita i Goto u svom dokumentu smatraju kako japansko gospodarstvo mora ući u korak sa globalnim trendovima, a strategija oporavka mora biti usredotočena na industrijalizaciju i rast tehnologije te promjenu tržišne strukture. Na kraju, japansko gospodarstvo bi trebalo raditi na promicanju visoko kvalificiranih struka, radi povećanja konkurentnosti na azijskom tržištu.¹ Iako dokument nikad nije službeno proveden, zamisli Okite i Gota se protežu kroz ekonomske politike koje su kasnije uslijedile.

Jedan od velikih problema s kojima se nakon rata Japan trebao suočiti je bila visoka inflacija. Političari u to doba su odlučili tolerirati visoku inflaciju dokle god će ona moći održavati nisku nezaposlenost, i sprječavati pad rasta industrije. Visoka inflacija dakako nije nimalo poželjna, ali u to vrijeme rast industrije je zavisio o inflaciji, odnosno ekspanzivnoj monetarnoj politici.

U to vrijeme, prof. Arisawa predlaže da se inflacija tolerira dok gospodarstvo ne dođe do 60% GDP-a prije rata te da se nakon toga uvede restriktivna monetarna politika, pošto je smatrao da bi tek onda građani mogli pretrpjeti deflaciju dok se gospodarstvo ne stabilizira. No, u poslijeratno vrijeme, Japan je bio pod okupacijom Sjedinjenih Američkih Država te je stoga bio ograničen po pitanju donošenja ekonomskih i političkih odluka do te mjere da su Amerikanci kontrolirali uvoz proizvoda i sirovina u Japan.

Naime, Ohno govori o tome kako da bi se ponovno razvila industrija ugljena², odnosno željeza, potrebna je nafta, ali Amerikanci su to prvo trebali dozvoliti. Kad je uvoz nafte bio dozvoljen, pod uslovom da se proizvede 30 miliona tona ugljena, profesor Arisawa je sazvao

¹ Dokument nikad nije službeno uveden u službene političke dokumente, ali daje izvrstan uvid u način razmišljanja Japanaca te sposobnost uočavanja problematike tog doba (Ohno, 2006.)

² Japan je otočna država kojoj planine čine 80% površinu, a osim toga oskudna je po pitanju prirodnih resursa, a jedan od prirodnih resursa koje ima su rudnici ugljena, stoga je naglasak u „Prioritetnoj politici“ bio i na toj industriji. Ali Japan je potpuno ovisan o uvozu nafte, stoga je u to vrijeme bilo potrebno odobrenje od strane SAD-a za uvoz nafte.

vlasnike i inženjere rudnika, te je nastao projekt, zahvaljujući kojemu se 1947. godine japansko gospodarstvo počelo oporavljati, iako je inflacija i dalje bila visoka.

1949. godine, pod direktivom Amerikanaca, provodi se politika pod nazivom „The Dodge Line“ u svrhu smanjivanja inflacije, što je dovelo do recesije. No, zbog okolnosti, odnosno izbijanja Korejskog rata, dolazi do visoke inozemne potražnje, nadalje izvoza i suficita u vanjsko-trgovinskoj bilanci, što naposljetku dovodi do izlaza iz recesije i na kraju rasta japanskog gospodarstva. Osim što je „Dodge“-ova politika dovela do stabilizacije cijena, Japanska vlada je napustila i sustav kontrole cijena i subvencija, što je na kraju dovelo do smanjenja mogućnosti državne intervencije, a time i omogućavanja slobodnijeg tržišta.

Dakle, nakon rata, Japan odlučuje svoje gospodarstvo usmjeriti prvotno na povećanje produktivnosti, zatim na provedbu restriktivne monetarne politike, u svrhu postizanja deflacije radi problema precijenjenih proizvodnih sirovina, prvenstveno ugljena i željeza, što je dovelo na kraju do povećanja konkurentnosti na stranim tržištima.

U Bretton Woodsu, 1944. godine donesena je odluka da se tečaj japanskog yena fiksira na dolar, i to u omjeru 360:1, te je taj fiksni tečaj održan od 1949. do 1971. Kao što znamo, fiksni tečaj u principu ograničava monetarnu politiku kroz prilagođavanje kamatne stope, a centralna banka je dužna koristiti monetarnu politiku na način da održi tečaj na dogovorenoj razini.

Ohno kaže u svome radu, kada bi došlo do pregrijavanja ekonomije i porasta uvoza, centralna banka Japana, da bi održala tečaj na istoj razini morala bi povećati kratkoročnu kamatnu stopu, te upućivati banke da smanje izdavanje kredita. Ono što se time postiglo je stabilnost cijena. U to vrijeme inflacija se i dalje smatrala problemom u gospodarstvu dok danas, znamo da je inflacija sveprisutna. Uz stabilne cijene, Japan se počeo zaduživati kod Svjetske banke financirajući isključivo infrastrukturu zemlje, od elektrana do prometnica, ali to je činilo samo 1% od ukupnih investicija Japana. U to vrijeme, Japan se gotovo mogao financirati iz štednje, te je potpuno podupirao korporacije koje su radile na uvozu novih tehnologija. Dakle, konkurentnost raste, i to između domaćih poduzeća. Ono u čemu se može zamijetiti da i dalje nije uspostavljeno slobodno tržište je u tome kako bez obzira što je bila poželjna žestoka konkurencija između domaćih poduzeća, država je intervenirala prilikom mogućih bankrota, što bi značilo kako je država i dalje regulirala tržište.

2.2. Razdoblje rasta

Prema Blanchardu, nakon Drugog Svjetskog rata dolazi do potpunog otvaranja³ i industrijalizacije Japana te japansko gospodarstvo počinje bilježiti: „*spektakularne rezultate: od 1950.-1973. Prosječna stopa rasta iznosila je 7,4 posto godišnje. ... Kao rezultat toga rasta, japanski domaći proizvod po glavi stanovnika (mjereno u terminima PPP-a), koji je od 1950. iznosio tek 22 posto američkog, popeo se 1990.godine na 84 posto američke razine.*“ (Blanchard, 2011., p. 483)

Prema Yoshikawi „Brzi rast Japana, čiji je cilj bila konvergencija sa Zapadnim zemljama, osobito SAD-om, bila je ostvarena kroz uvođenje novih tehnologija, snažnim kapitalnim investicijama u svrhu implementacije tih novih tehnologija, demografskom promjenom, odnosno prebacivanje sa poljoprivredno-seoskog orijentiranog društva na zapošljavanje u industrijskom sektoru u urbanim područjima te posljedičnim povećanjem broja kućanstava i zamjetnog širenja potrošačkih dobara.“ Yoshikawa, (2008., str. 7) .Naime, zbog investicija te shodno tome i razvoja tehnologije, tijekom vremena cijene dobara, u ovom slučaju trajnih dobara, počinju opadati, dok rastom gospodarstva nadnice rastu što dovodi do veće potrošačke moći stanovništva, odnosno povećanja broja kućanstava što nadalje dovodi do održavajuće visoke potražnje za dobrima.

Yoshikawa (2008.), uz razvoj tehnologije, i industrijalizacije Japana, nisu samo gradovi rasli, već su se i ruralna područja razvijala. Investicije su, kako je već prije navedeno, bile ne samo rezervirane za tehnologiju i industrijalizaciju, već i za infrastrukturu države. Izgradnjom prometnica, omogućila se bolja povezanost urbanog i ruralnog područja. A kako je postojala u to vrijeme nedovoljna zaposlenost u ruralnim predjelima, tamo su se počele graditi tvornice, automobilski saloni itd., što je omogućilo ne samo nova radna mjesta, već je i ljudima koji su radili na farmama, radi razvoja tehnologije i povećane kupovne moći, postalo moguće kupovati nove strojeve i mehanizme kako bi unaprijedili svoju proizvodnju te tako omogućili i rast poljoprivrednog sektora.

Ohno (2006.) komentira kako je ono što je uvelike pridonijelo rastu u 60'-ima je razvoj potrošačkog društva, odnosno potrošačke ekonomije, kao dio „Income Doubling Plan“ Ikede

³ Od 1635. godine za vrijeme vlasti obitelji Tokugawa u Japanu provedena je politička odluka o međunarodnoj trgovini pod nazivom *sakoku*, kojom je međunarodna trgovina dopuštena isključivo sa Kinom, Korejom i Nizozemskom u određenim gradovima, na taj način limitirajući strancima dolazak, a Japancima izlazak iz zemlje. Stoga je tom političkom odredbom Japan provodio izolacijsku politiku do 1853., dolaskom Amerikanca koji su prisilili Japan na otvaranje prema Americi, Europskim zemljama i Rusiji preko tzv. *Ansei* ugovora.

Hayata, koji je specifičan radi uključivanja u rast ekonomije i proizvođača i potrošača te koji danas slovi kao jedan od najuspješnijih čiji su krajnji ciljevi bili visoki rast i viši životno standard Otsubo(2007.).

Latz i dr. (1998.), u svome radu, kao što je već prije navedeno, objašnjavaju kako je došlo do povećanja kupovne moći potrošača što je bilo i više nego podobno za japansku industriju u to vrijeme. Naime, još jedan od faktora koji je pridonio rastu japanskog gospodarstva je bila nova industrijska politika Ministarstva razmjene i industrije, gdje se struktura gospodarstva okrenula prema visoko-kvalitetnim i visoko-tehnološkim proizvodima namijenjenim i domaćoj, i inozemnoj potrošnji, koji su u to vrijeme konkurirali i Europi, i Americi zahvaljujući konvergenciji. Potpuno uništena industrija Japana nakon Drugog svjetskog rata, zapravo je omogućila uvoz novije tehnologije, izgradnju potpuno novih efikasnijih tvornica te zapošljavanju mladih i visoko-obrazovanih ljudi, što je na kraju dovelo do boljih i konkurentnijih proizvoda u odnosu na SAD i Europu. Dakle, sada potrošačko društvo Japana, koje zahvaljujući rastu gospodarstva te dodatno novoj ekonomskoj politici ima ne samo potrošačku moć dovoljno veliku da počne kupovati domaća dobra, time povećavajući agregatnu potražnju te kako su sada japanski proizvodi konkurentniji na stranim tržištima, dolazi i do povećanja inozemne potražnje za domaćim proizvodima, što nadalje dovodi do suficita u vanjsko trgovačkoj bilanci.

Prema Otsubo-u (2007.), kako gospodarstvo raste, ne povećava se samo domaća i inozemna potražnja za domaćim dobrima, već raste i domaća potražnja za inozemnim dobrima, što dovodi do vanjsko-trgovinskog deficita. U tom slučaju centralna banka Japana je (kao što je gore navedeno) provodila restriktivnu monetarnu politiku preko banaka i kamata kako bi se održao fiksni tečaj yena. Zato što su poduzeća zavisila o bankama, kako bi se smanjila ponuda kredita od strane banaka, tako se smanjio i rast, te je na taj način došlo do vanjsko-trgovinske ravnoteže. Kada bi vanjsko-trgovinska bilanca opet došla u ravnotežu, centralna banka više ne bi provodila restriktivnu monetarnu politiku, banke su ponovno bile u mogućnosti davati kredite, kamatna stopa je pala, stoga su investicije rasle i došlo je do ponovnog rasta.

Prema Ohnu, (2006.) rastu japanskog gospodarstva pridonio je rad vlade, korporacija i građanstva zajedno, stoga i u Britannici (1998.) se govori kako su zapravo „glavni akteri koji su doveli do brzog i održavajućeg rasta bila aktivna vlada i birokracija pružajući vodstvo, potpore i subvencije.“ (1998.). Richardson (1993.,str.10) „Prema Samuelsonovom istraživanju,

donošenje ekonomskih politika je vrlo pluralističko.“ Dakle, ono što je odlikovalo pluralizam u Japanu je bila suradnja ministarstava, banaka i poduzeća u svrhu postizanja rasta kao zajedničkog cilja.

2.3. Konvergencija japanskog gospodarstva

Prema Ohno-u (2006.), dolaskom '70-ih, Japansko gospodarstvo je sazrelo i uspjelo sustići SAD i Europu. Što znači da rast gospodarstva opada kako zemlja sve više i više konvergira, te se važnost uvoza nove tehnologije (odnosno dosadašnja tehnologija je već implementirana) smanjuje, što više zemlja konvergira prema razvijenim zemljama. Odnosno, kako bi zemlja i dalje ostvarivala rast, potrebno je proizvoditi nove tehnologije.

Sato (1987.) smatra kako do visokog rasta nakon Drugog svjetskog rata nije moglo doći bez da stopa štednje nije bila visoka. Naime, visoka štednja bi se mogla pripisati visokom rastu prihoda, ali za to više pogledajte u (Sato, 1987.)

Prema Bretonu (2003.) da stopa štednje nakon Drugog svjetskog rata nije toliko intenzivno rasla, niti Japan ne bi postigao takav ekonomski rast. Nadalje, visoka štednja se može objasniti rastom prihoda kućanstava kao posljedica rasta. No, '73.-'74. godine u svijetu dolazi do prve naftne krize, a u japanskom gospodarstvu dolazi do stagflacije. Kako bi se gospodarstvo relativno brzo oporavilo, u svrhu zadržavanja niske stope zaposlenosti i kontrole inflacije, i višak štednje koji je nastao kao posljedica pozamašnog pada rasta i potražnje za novim kapitalom, na kraju je doveo do povećanja javnog duga.

Breton (2003.) u svome radu tvrdi i nastoji dokazati preko proširenog Solowovog modela, kako stopa rasta japanskog gospodarstva posljedica konvergencije od 1960.-2010.. Naime, Solowov model rasta, za razliku od endogenih modela rasta, ima konstantnu stopu rasta, stoga ćemo se u nastavku usredotočiti upravo na taj model.

U knjizi Makroekonomija, Blanchard (2011.) preko Solowovog modela objašnjava kako „Rast je rezultat akumulacije kapitala i tehnološkog napretka.“ (2011., str.213-263), te navodi kako:

- Akumulacija kapitala sama po sebi ne može odražavati rast
- Visoka stopa štednje može održavati višu razinu proizvodnje
- Kontinuirani rast zahtjeva kontinuirani razvoj tehnologije.

Nadalje, kako bi se bolje objasnilo kako stopa štednje utječe na proizvodnju i stopu rasta definirat ćemo formulom:

$$\frac{K_{t+1}}{N} - \frac{K_t}{N} = sf\left(\frac{K_t}{N}\right) - \delta\left(\frac{K_t}{N}\right) \quad 2.1.$$

Pri čemu se lijeva strana jednadžbe odnosi na promjenu od godine t do t+1, $sf\left(\frac{K_t}{N}\right)$ se odnosi na investicije tijekom godine t, a $\delta\left(\frac{K_t}{N}\right)$ označava amortizaciju tijekom godine t. Lijeva strana relacije opisuje što se događa sa kapitalom po radniku, dok desna relacija, sa strane štednje, pokazuje kako proizvodnja zauzvrat određuje akumulaciju kapitala.

Nadalje, uz danu stopu štednje, proizvodnja po radniku određuje iznos štednje po radniku, a time i investicije po radniku, dok razina kapitala po radniku određuje iznos amortizacije po radniku te godine. Radi čega se dolazi do sljedeća 3 zaključka:

- a) „Stopa štednje nema učinka na dugoročnu stopu rasta proizvodnje po radniku koja je jednaka 0: s vremenom gospodarstvo konvergira prema stalnoj razini proizvodnje po radniku, što znači kako u dugom roku stopa rasta proizvodnje jednaka je 0, bez obzira na vrijednost štednje.
- b) Stopa štednje određuje razinu proizvodnje po radniku u dugom roku: uz ostale uvjete nepromijenjene, zemlja s visokom stopom štednje u dugom roku postići će višu proizvodnju po radniku.
- c) Povećanje stope štednje vodit će većem rastu proizvodnje po radniku kroz neko vrijeme, ali ne zauvijek.“

Nadalje, potrebno je definirati proširenu funkciju proizvodnje Solowovog modela koja glasi:

$$\frac{Y}{N} = f\left(\frac{K}{N}, \frac{H}{N}\right) \quad 2.2$$

Pri čemu je s lijeve strane Y/N proizvodnja po radniku, a s desne strane funkcija K/N , odnosno kapital po radniku i H/N je razina ljudskog kapitala po radniku.

Zaključci o akumulaciji fizičkog kapitala vrijede i dalje: „povećanje stope štednje povisuje ravnotežnu razinu fizičkog kapitala po radniku i stoga povećava proizvodnju po radniku.“ Dok, za akumulaciju ljudskog kapitala vrijedi: „povećanjem onoga što društvo „uštedi“ u obliku ljudskog kapitala (obrazovanjem i usavršavanjem na poslu), povećava se ravnotežna razina ljudskog kapitala po radniku što vodi povećanju proizvodnje po radniku“. Znači ono što se može zaključiti je da „zemlja koja štedi više ili zemlja koja troši više na obrazovanje će postići višu razinu proizvodnje po radniku u ravnotežnom stanju“, ali to ne govori kako će zemlja sa većom štednjom ili potrošnjom za obrazovanje postizati trajno viši rast proizvodnje po radniku.

Breton (2003.) zaključuje kako u proširenom Solowovom modelu, kada je omjer investicija konstantan, zemlja ili raste po konstantnoj stopi ili konvergira prema toj stopi. Pri tome, standardizirani oblik proširenog Solowovog modela sada glasi:

$$Y_t = K_t^\alpha H_t^\beta (A_t L_t)^{1-\alpha-\beta} \quad 2.3$$

Gdje Y je proizvod, K je fizički kapital, H je ljudski kapital, L je rad, a A je prošireni totalni faktor produktivnosti (TPF). Neka istraživanja tvrde kako ljudski kapital kao varijabla nema prevelikog utjecaja na proizvod, iako se sada sve više i više pokazuje kako zapravo utjecaj ljudskog kapitala ipak pridonosi rastu proizvoda. Breton u svojem prijašnjem radu dokazuje kako $\beta \approx 0,35$, koja prikazuje ukupne nacionalne investicije u kapital (uključuje fizički kapital i ljudski kapital) ima opadajuće prinose. Iz razloga što je ljudski kapital u radu procijenjen prema standardnoj OECD-ovoj metodologiji za procjenu kapitala, efekt procjene ljudskog kapitala u model rasta prema Mankiwu, Romeru i Weilu, je β po definiciji. Nadalje, model dokazuje procjenu utjecaja investicije u školovanje na prihod radnika na primjeru 36 država.

Nadalje, ukoliko uzmemo da je rast definiran kao:

$$g = \frac{\Delta TFP}{godina} / (1 - \alpha - \beta) \quad 2.4$$

Dakle, ako tehnologija uniformno dovode do rasta totalnog faktora produktivnosti, TFP, prema relaciji:

$$A_t = A_0 e_{gt} \quad 2.5$$

tada modela rasta prema Mankiwu, Romeru i Weilu prema kojemu $\alpha + \beta < 1$ ima stabilnu stopu rasta. Povezujući efekt školovanja na ljudski kapital u 1990., determinira β preko vremenskog perioda od 1910.-2000. što mu omogućuje da dokaže kako je u prosjeku rast godišnje stope totalnog faktora produktivnosti bio 0,3% po godini, a s time povezana stopa stabilnog rasta je iznosila 1,0% po godini kroz 20.stoljeće.

U nastavku, Breton govori o specifikaciji japanskog modela rasta prema Mankiwu, Romeru i Weilu, koji uvode dinamiku te u prošireni Solowov model koji simulira ekonomski proces konvergencije do stabilne stope rasta, a glasi:

$$\ln(y_t) - \ln(y_{t-1}) = \lambda \ln(y^*) - (1 - \lambda) \ln(y_{t-1}) \quad 2.6$$

pri čemu se model prilagođava u svakom periodu te kao dio procesa parcijalne prilagodbe između $\ln(y^*)$ i $\ln(y_{t-1})$.

Pokazuju kako vrijedi i:

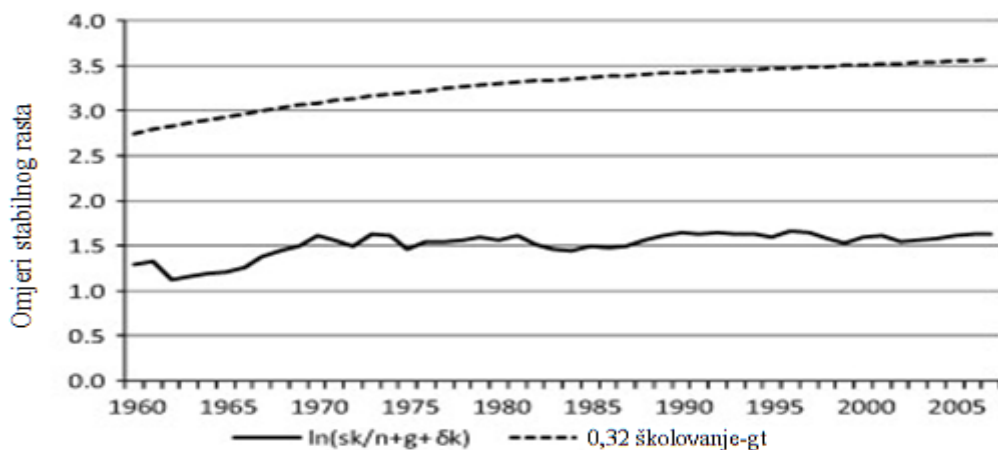
$$\ln(y^*) = \alpha / (1 - \alpha) \left[\frac{s_k}{(n + g + \delta_k)} \right] + \beta / (1 - \alpha) \ln(h^*) \quad 2.7$$

U ovom modelu Breton pokazuje kako postoje 2 eksterna efekta, jedan je marginalni proizvod fizičkog kapitala, a drugi je marginalni proizvod rada, stoga jedan dio efekta ljudskog kapitala na nacionalni dohodak priteže radnicima. Varijabla y^* za određenu državu je funkcija specifičnih stopa investicija i rasta rada za određenu državu, konvergencija simulirana ovim modelom se zove i kondicionalna konvergencija.

“Za provedbu ovog modela potreba je vremenska serija podataka za ljudski kapital, za koju se često uzima prosječno školovanje za neku državu. No ono što nedostaje u seriji je što ona ne uključuje kvalitetu školovanja među državama, iako se može reći kako kod država koje imaju slične razine školovanja, razlika u kvaliteti školovanja nije toliko visoka.“ (2003., p. 9)

U Solowovom modelu konstantnog rasta, kada je omjer stope investicija (s_k) i zbroja stope rasta rada (n), stabilne stope (g) i deprecirane stope fizičkog kapitala (δk), konstantan, tada gospodarstvo ili konvergira prema stabilnoj stopi rasta ili raste po stabilnoj stopi rasta. Stoga iz dolje navedenog grafikona, možemo vidjeti kako japansko gospodarstvo zapravo konvergira prema stabilnoj stopi rasta, te nakon '82.godine polako usporava, dok se kod američkog gospodarstva vidi kako kroz vremensku seriju omjer raste pod pretpostavkom da raste na razini višoj od stabilne stope rasta.

Grafički prikaz 2-1

Izvor: Breton, (2003.)

Ukoliko bi se uzela procjena prosječnog školovanja Cohena i Soto-a u Bretonovom prijašnjem radu, za populaciju od 15-64 godine, nacionalni financijski kapital ljudskog kapitala je sa logaritamskom linearnom vezom visoko koleriran sa školovanjem.

Naime, supstitucijom i kombiniranjem, dobivamo relaciju:

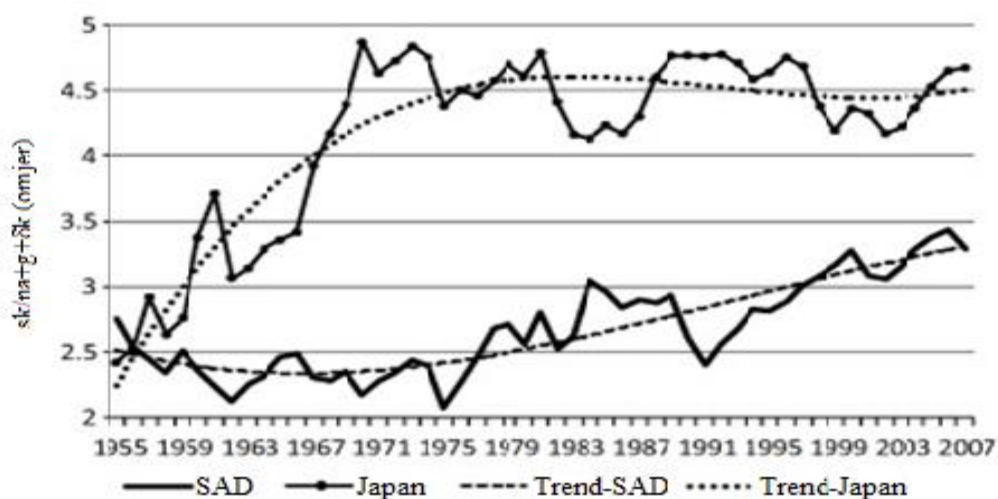
$$\ln\left(\frac{H}{L}\right) = 0,32\text{školovanje} - g_t + 7,3 - \ln A_0 \quad 2.8$$

Koju kada supstituiramo u gore navedenu jednadžbu, dobivamo dinamičan model:

$$\ln(y^*t) = \alpha/(1 - \alpha)\ln\left[\frac{s_k}{(n + g + \delta_k)}\right] + \frac{\beta}{(1 - \alpha)}[0,32\text{školovanje} - g_t] + c \quad 2.9$$

Kao što se da vidjeti iz grafa marginalni proizvod rada konvergira prema stabilnoj stopi rasta, dok marginalni proizvod fizičkog kapitala (koji uključuje i ljudski kapital) ima rast do 1969., nakon čega ima stabilan rast. Naime, podaci pokazuju kako ljudski kapital po efektivnom radniku je rastao kroz period od 1969.-2007., ali po opadajućoj stopi.

Grafički prikaz 2-2

Izvor: Breton, (2003.)

Ono s čim se japansko gospodarstvo susreće ulaskom u '70-te godine 20.stoljeća su 2 važna događaja: naftni šok i promjena radnih sati.

Breton u svom radu ukazuje kako je kao jedna od posljedica visokog rasta, i zagađenje okoliša, te ugrožavanje života ljudi zbog zagađenja. Prema Mariusu i Deceanu (2012.) japansko gospodarstvo je bilo zavisno o uvozu nafte. Stoga kada se dogodio prvi naftni šok, odnosno kada je došlo do embarga od strane OPEC-a za sve države koje podupiru Izrael, Japan kao jedna od tih država bila je puno više pogođena strmoglavim rastom cijena nafte u odnosu na SAD i Veliku Britaniju.

Kako smo već prije naveli, za proizvodnju ugljena, a u tom trenu ponajviše radi proizvodnje željeza i opskrbljivanja infrastrukture i industrija, logično je da je naftni šok, trenutačno imao veliki utjecaj na japansko gospodarstvo.

Dakle, prema Mariusu i Deceanu, ono što se dogodilo je transfer kupovne moći Japana na države koje proizvode naftu. Dolazi do recesije te deflacije, te se potrošnja u Japanu počinje smanjivati. Naime, japansko stanovništvo je „oprezno“ te zbog smanjenja neto vrijednosti financijske imovine, odlučuje se na manju potrošnju. Osim toga, dolazi do povećanja štednje u odnosu na trenutni prihod. Osim toga, industrije koje zavise o nafti, automatski imaju više troškove radi viših cijena nafte, stoga počinju i proizvoditi manje. Japansko gospodarstvo time ulazi u recesiju.

Pod novim ekonomskim planom „*New Economic Development Policy*“, provodi se ekspanzivna fiskalna politika koja po običaju ima za cilj spasiti japansku industriju od bankrota.

Iwasako i Nakata (2015.), u svome radu zagovaraju kako naftni šok, iako je imao utjecaja na recesiju, zapravo je imao manji utjecaj nego što je imao negativan šok na strani potražnje za japansko gospodarstvo. Naime, fluktuacije tečaja imaju pozitivan efekt na srednja i mala poduzeća, dok su velika poduzeća više zavisna o stranoj potražnji, stoga je naftni šok na njih imao veći negativan utjecaj. Iwasako i Nakata govore kako privremene fluktuacije u japanskom gospodarstvu, zapravo imaju pozitivna efekt na proizvodnju, ali upozoravaju kako bi se ta ekonomska interpretacija ipak trebala još više istražiti.

2.4. „*The Bubble Economy*“ i ulazak u stagnaciju

Pri usporedbi Japana i SAD-a dohodovni jaz se smanjivao kako je Japansko gospodarstvo raslo te je u '90'ima čak Japan premašio SAD na kratko (2006.), no dolaskom u '90.-te godine, japansko gospodarstvo ulazi u stagnaciju, ili kako mnogi nazivaju, izgubljeno desetljeće.

Yoshikawa u svojoj knjizi „*Japan's Lost Decade*“ (2008.), smatra kako je „nedovoljna potražnja primarni uzrok dugoročne stagnacije države.“ Naime, on govori o nedovoljnoj potražnji o kojoj je i Keynes isto govorio, iako je on tvrdio kako je nedovoljna potražnja kao uzrok stagnacije, moguća samo u kratkom roku. Keynes zagovara državnu intervenciju jer smatra kako je u razdobljima povećanja nezaposlenosti i niskog rasta, potrebna fiskalna ekspanzija, odnosno poželjnije je da država intervenira u kratkom roku, nego da se tržište samo od sebe vrati u ravnotežu u dugom roku.

No, empirijska analiza japanskog gospodarstva za razdoblje od '90-ih, te narednih 10 godina, govori upravo drugačije, te Yoshikawa smatra kako je rješenje za recesiju trebalo biti povećanje potražnje.

Kao što se spominjalo i u prijašnjim poglavljima, nakon rata i visoke inflacije, te politike deflacije, Japan je uveo novu politiku „udvostručavanja prihoda“ koja je zapravo bila jedna od ključnih efekata povećanja rasta japanskog gospodarstva. Naime, nakon naftne krize, Japan opet provodi politiku povećanja prihoda, te se vrlo brzo izvlači iz recesije.

Yoshikawa kaže kako ono što vuče japansku ekonomiju su investicije, a u '90-im godinama, ključne su bile privatne investicije. I to kapitalna ulaganja u proizvodnju i neproizvodna kapitalna ulaganja koja su činile čak 2/3 ukupnih kapitalnih investicija. Dakle, ono što stoji iza 10-to godišnje krize nije kreditna kriza, već cijene dionica.

Ali, iza negativnog rasta GDP-a ne stoji samo navedena fiskalna reforma, već i krediti. Naime, fiskalna reforma je samo inducirala ono što je slijedilo, a to je „*The Bubble burst*“. Ono što je bilo dio tzv. mjehurića su bile nekretnine i vrijednosni papiri, a većina ekonomista smatra kako je kolaps mjehurić bio razlog za pad investicija. Naime, veliki konglomerati, ili tzv. korporativne grupe *keiretsu* koje od 70-ih godina počinju kupovati obveznice i dionice drugih velikih konglomerata i time se sve manje i manje zadužuju kod banaka. Banke su u skladu s

takvom politikom velikih trgovačkih društava u velikom broju počele odobravati kredite malim i srednjim poduzećima te individualcima.

U '90-ima, Yoshikawa govori kako su fiskalni izdaci bili glavni stup japanske stabilizacijske politike, što implicira državni deficit. U svibnju 1997. godine, japansko gospodarstvo ulazi u recesiju. Nova porezna reforma povisila je stopu poreza sa 3% na 5% te iako je japanska vlada smatrala kako će se gospodarstvo oporaviti te da će doći do ponovnog rasta, 1997. godine počinje bankrot japanskih poduzeća. U trenutku kada je Hokkaido Tokushoku banka bankrotirala u studenom 1997.godine, bilo je očito kako je restriktivna fiskalna politika povećanja poreza bila greška. U travnju 1998. godine japanska vlada je zaključila kako je fiskalna rekonstrukcija bila greška.

Naime, potrošnja „*bluecollar worker*“-a je pala. Bez obzira što oni nemaju dionice, ključ japanske strukture investicija su zapravo privatne investicije. Naime, kao što je bilo i prije navedeno, građanstvo je oprezno te se boji recesije, stoga štedi bez obzira na dio ekonomskog ciklusa u kojemu se država nalazi. Nadalje, kako je došlo do recesije, slab rast bankovnih zajmova je bio glavni razlog slabog monetarnog rasta.

No ono što se dogodilo je bila kreditna kriza, dakle naglo smanjenje u dostupnosti novca i kredita u bankama i drugim institucijama.

Kako je navedeno prije, država je preko banaka podupirala poduzeća, neovisno o produktivnosti. Ohno u svom radu komentira kako banke daju kredite i tzv. „*zombie*“ poduzećima.

Nadalje, u to vrijeme cijena zemlje je bila visoka, stoga su korporacije, investirajući u kupovinu zemlje, imale prevelika očekivanja o povratu investicije. Yoshikawa smatra kako su u to vrijeme upravo velika očekivanja dovela do visokog zaduživanja, radije nego niske kamatne stope.

Yoshikawa govori kako je do stagnacije došlo radi realnih faktora, i to:

- Cikličnih reguliranja/prilagođavanja stock
- Strukturnog pada u neproizvodnoj industriji
- Greške makroekonomske politike
- Smanjenje potrošnje radi nesigurnosti zaposlenosti
- Neizvjesnosti

Nakon razdoblja visokog rasta, sektor koji je zapravo „gurao“ japansku ekonomiju je bio neindustrijski sektor te u dugom roku je ekonomija ovisila upravo o njemu.

Prema Hamadi i Kurosaki (1986.) japansko gospodarstvo zadržava nisku stopu nezaposlenosti kroz recesiju iz razloga što potražnja radnika od strane poduzeća sporo reagira na promjene u gospodarstvu, za razliku od radne snage koja brzo reagira na promjene u gospodarstvu i s time u skladu, ulazi i izlazi sa tržišta rada.

Osim toga, definicija zaposlenog radnika varira od države do države. Tako npr. osoba koja je u Japanu privremeno otpuštena kao višak se računa kao zaposlena, dok u SAD-u je ona nezaposlena, te u Japanu se kao nezaposlene osobe broje samo one osobe koje aktivno traže posao u referentnom tjednu, odnosno zadnjem tjednu u mjesecu, dok je u SAD-u nezaposlena svaka osoba koja u bilo koje vrijeme aktivno traži posao.

Na strani potražnje, u Japanu se prakticira cijeloživotno zaposlenje, stoga ljudi dobivaju otkaze u situacijama kao što je bankrot ili višak radnika. Dok se na strani ponude, omjer participacije u radnoj snazi kreće u istom smjeru kao i zapošljavanje. Dakle, kao što je već navedeno, ulaskom u recesiju, smanjuje se radna snaga, a posebno žene se u to vrijeme povlače sa tržišta rada.

Dakle, Yoshikawa (2008.) nadalje govori o nedovoljnoj potražnji na tržištu rada, radi čega dolazi do podzaposlenosti u japanskom gospodarstvu za vrijeme recesije, te smatra kako kada rad i kapital nisu u potpunosti uposleni, GDP raste zajedno sa fiskalnim troškovima, te je problem u tome što se taj teret duga ostavlja mlađim generacijama.

Japanci, kako je gore već navedeno, imaju visoki udio privatne štednje u ukupnoj štednji, te u razdobljima recesije, kako bi jednako ili više uštedjeli, smanjuju svoju potrošačku košaricu radije, nego da žrtvuju štednju. Stoga opada potražnja za dobrima.

Ali, jedan od bitnih faktora smanjenja potrošnje je svakako bila nesigurnost u budućnost kada su '97.godine Hokkaido Tokushoku banka i Yamaichi osiguranje bankrotirali i time pokazali stanovnicima kako se ne mogu pouzdati više u cijeloživotno zaposlenje, odnosno dogodila se recesija, što je naravno uzrokovalo nesigurnost kod stanovništva, te je utjecalo na visoki rast smanjenja potrošnje. No, nesigurnost kao faktor po Yoshikawi, nije razlog stagnacije, već faktor radi kojega se japansko gospodarstvo nije uspjelo opraviti. U tom slučaju, kaže kako je japansko gospodarstvo upalo u „zamku nesigurnosti“, te u tom trenutku makroekonomske politike, uključujući i monetarnu politiku postaju neefikasne.

Nadalje, fiskalni deficit traži redistribuciju prihoda među japanskim kućanstvima. No omjer nacionalnog opterećenja su činili porez i doprinos socijalnom osiguranju. Dakle visoki nameti nadalje obeshrabruju potrošnju, a time i potražnju za dobrima.

Državni vrijednosni papiri su u principu u vlasništvu Japanaca i japanskih organizacija, stoga kamate koje država plaća na izdane vrijednosne papire su zapravo prihodi od poreza koje japanci plaćaju. Dakle, zatvoreni krug koji je Yoshikawa opisao kroz usporedbu kako „tata posuđuje od sina novce“, tj. država posuđuje novce emitiranjem vrijednosnih papira, a građani zapravo sami sebi financiraju kamate kroz poreze koje država ubire.

Yoshikawa tvrdi kako je pad cijena dionica stvorio ozbiljan problem za banke. Naime, dionice koje izdaju banke trebaju biti unutar određenih standarda, odnosno tu provjeru vrši „*Bank for International Settlements*“. Stoga su banke kako bi zadovoljile standarde, bile primorane smanjiti ponudu kredita kako bi povećale omjer kapitala i imovine u kratkom roku. Tada počinju propada velike financijske institucije uključujući Hokkaido Tokushoku banka, čime započinje kreditna kriza. Iako je centralna banka pokušavala ublažiti utjecaje krize. Naime, *tankan* indeks koji označava kretanje kredita od strane banaka u vrijeme restriktivne monetarne politike, odnosno pada izdavanja kredita, i sam opada, a oporavlja se kada raste dostupnost kredita. Iz toga, Motonishi i Yoshikawa u svome radu zaključuju kako je „kreditna kriza, preko smanjenja investicija financijskih poduzeća, smanjila stopu rasta realnog GDP-a za 1,3% tijekom 1997-1998.godine.

Visoke cijene zemljišta, niske kamatne stope, su utjecale na to da japanska poduzeća ulažu u zemlju u nadi da će joj cijena još više porasti, stoga su se još više zaduživali što je zapravo dovelo do pretjeranog investiranja. Dok je na kraju ispalo kako je većina te kupljene zemlje postala izvor loših dugova od 90'-ih.

Yoshikawa kaže kako je japanska ekonomija tijekom 90'-ih rasla po stopi od 1%, ali postavlja se pitanje je li potencijalna stopa rasta zaista pala?

Prema već prije navedenom Solowu, Yoshikawa govori o tome kako se potencijalni rast odražava u akumuliranom kapitalu i totalnom faktoru produktivnosti (tehnologiji), a totalni faktor produktivnosti i ekonomski rast su međusobno ovisni, a od 90'-ih, rast totalnog faktora produktivnosti u japanskom gospodarstvu opada.

Na kraju, krajnji razlog dugoročne stagnacije bio je u neuspješnom stvaranju potražnje za inovacijama, a da je u manjoj mjeri uzrok nedovoljna potrošnja. Dakle, prema Yoshikawi, (2008., str.198) „...gledajući sa strane potražnje, kapital, rad i totalni faktor produktivnosti su značajno pod utjecajem promjena u agregatnoj potražnji. ... Prema teoriji sa strane potražnje, agregatna potražnja determinira razinu proizvodnje u gospodarstvu kao cijelom, koji kao posljedicu determinira stopu koja mjeri razmjer realnog potencijalnog GDP-a i stopu nezaposlenosti. Agregatna potražnja determinira i razinu podzaposlenosti koja se javlja... ...agregatna potražnja determinira uposlenu razinu kapitala i rada.“

Ono što Yoshikawa iznosi kao zaključak je kako ekonomski rast ne bi trebao biti krajnji cilj. Naime, uza sve iznesene ekonomske politike od strane države, svima je bio za krajnji cilj ekonomski rast, koji je na kraju doveo do loših investicija, kreditne krize, te dugoročne stagnacije u japanskom gospodarstvu.

Ono u što treba država ulagati je u tehnologiju te ulaganje u sektore koji će doprinijeti prosperitetu čitave države, a primarnog i sekundarnom sektoru. Nadalje, stanovništvu bi se trebala objasniti trenutačna ekonomska politika u terminima koji su shvatljivi građanstvu kako više ne bi dolazilo do različitih kriza radi loše komunikacije između države i stanovništva. Stoga proziva državu da se rukovodi gore navedenim savjetima kako ne bi došlo do „*The Bubble Economy*“.

3. NOVA EKONOMSKA POLITIKA „COOL JAPAN“

Prema METI-u (Cabinet Office, n.d.) definicija „Cool Japan“ glasi: „... Čini suvremena japanska kultura i proizvodi kao što su animacije, mange, likovi i igre, itd. Japanska tradicionalna kuhinja i roba koja nailazi na nove vrijednosti isto spada pod definiciju „Cool Japan“: japanski roboti visoke tehnologije i zelene tehnologije isto su dio „Cool Japan“-a“

Prema Matsui-u (2014.) „Cool Japan“ politika je zapravo počela kao „industrija sadržaja“, tj. „*kontetsu sangyo*“ u kojoj Japan kao država i japanski proizvodi postaju *brend*. Naime, nakon Drugog svjetskog rata, stanovništvo Japana pada pod utjecaj Američke kulture nuklearnih obitelji, masovnih medija... ali nakon perioda visokog rasta, Japan u doba „ekonomskog čuda“ razvija tehnologiju i druge industrije, te biva zamijećen od strane svijeta. Japanska arhitektura, moda, i glazba počinju oblikovati Japansku „*soft power*“, ili kako to Joseph S. Nye definira kao „netradicionalni način na koji jedna država ima utjecaja na želje i javne vrijednosti druge države.“

Prva osoba koja spominje termin „Cool Japan“ je McGray u svom članku, ali zapravo 2000. godine, premijer Yoshiro Mori je osoba koja počinje promovirati „industriju sadržaja“, te se od 2002. godine počinju donositi politike u svrhu promicanja sadržaja, koji je stvoren u Japanu. Premijer Mori prvi je počeo podržavati „industriju sadržaja“, odnosno promoviranja Japanske kulture u svijetu. Nova zasnovana tijela „*The Intellectual Property Headquarters*“, te „*Working Group on Contents*“ su (Matsui, 2014.) „zagovarali da „industrija sadržaja“ postane stup nacionalne strategije zbog veličine tržišta, i ekonomskog efekta na druge industrije, te snažne „*soft power*“.“

Cilj Ministarstva gospodarstva, razmjene i industrije (METI), je rast GDP-a, stoga u slučaju „industrije sadržaja“, biti će usredotočeno na izvoz proizvoda, konkurentnost tih proizvoda na stranim tržištima te povećavanje broja radnih mjesta u svrhu proizvodnje proizvoda unutar države.

4. PROVEDBA NOVE EKONOMSKE POLITIKE „COOL JAPAN“ I UČINAK NA JAPANSKO GOSPODARSTVO

4.1.Strategija ekonomske politike „Cool Japan“ prema METI-u za 2012. godinu

Prema METI-u (2012.), stopa ekonomskog rasta je tijekom 2000'ih pala na 1%, i manje te se očekuje kako će se potencijal rasta sve više i više smanjivati. Naime, domaća potražnja stagnira. Kao što se prije navelo, japansko stanovništvo je oprezno, te uviđa kako se pogoršava situacija na tržištu rada, smanjuje se dohodak, nesigurna radna mjesta, stoga domaća potražnja stagnira. Krajnji cilj METI-a je povećanje rast GDP-a, što želi ostvariti kroz oživljavanje ekonomije, povećanje inozemne potražnje, preko odgovarajućih makroekonomskih mjera.

METI smatra kako politika „Cool Japan“ može postići sljedeće:

- Probuditi domaću potražnju
- Inkorporirati stranu potražnju
- Transformirati strukturu industrije

Temeljem toga osigurala bi se nova radna mjesta koja bi vodila oživljavanju ekonomije.

Naime, iako se japanska kultura od restorana, časopisa i mode širi na globalnoj razini, to ne znači nužno da je i profitabilno. Naime, japanski modni časopisi su popularni u Kini, ali japanska tekstilna industrija ima nizak izvoz.

S druge strane, Pokemoni, kao dio svijeta mange i animea, ostvarili su prihod od 3 triliona yena 2009., što je tada činilo četvrtinu čitavog tržišta sadržaja u Japanu.

Ono što METI želi stvoriti je „kreativna industrija“ koja bi se sastojala od japanskih prepoznatljivih sadržaja i brendova.

Prema kabinetu METI-a (Cabinet Office, n.d.), inicijativa „Cool Japan“ želi „*brendirati*“ japanske proizvode i stvoriti kreativnu industriju koja bi se sastojala od:

- hrane
- kulture
- sadržaja
- promocije japanskih brendova,

Zamišljeni projekti uključuju spajanje:

- turizma i hrane
- kreativnog sadržaja i proizvodnje
- kreativnog sadržaja i tehnologije
- tradicionalnog i dizajna

Dakle, spajanjem turizma (stupanjem na mjesto premijera Shinzo Abe promovira Japan kao novu svjetsku destinaciju) i japanske hrane, povećala bi se dodatna vrijednost, stoga ovaj projekt za razliku od ostalih je izvediv samo na tlu Japana.

Za ostale projekte moguća je promocija preko Internet kupnje, te izvoza ili čak otvaranja malih i srednjih poduzeća u stranim zemljama, te organiziranjem različitih sajmova u stranim državama kako bi se potaknula potražnja za japanskim proizvodima.

Bilo za promociju, te proizvodnju japanskih dobara, unutar ove politike, u svrhu povećanja strane potražnje, postoje potpore Vlade i drugih tijela u svrhu širenja na globalnoj razini.

4.2. Inicijativa „Cool Japan“ prema METI-u za 2014. godinu

Kroz inicijativu „Cool Japan“ (Cabinet Office, 2014.), METI ima za cilj stvoriti dodatnu vrijednost kroz „kreativnu industriju“, kako bi se uz izvoz automobila, uređaja, japanska kultura, stil i hrana počeli sve više privlačiti stranu potražnju i širiti se po svijetu. Uloga METI-a bi bila „spajanje „Cool Japan Inicijative“ sa privatnim poduzećima.“

Iako su japanski proizvodi od mangi, animea i drugih proizvoda kreativne industrije poznati, u stranom ekonomskom okruženju, ta industrija ne uspijeva zaživjeti zbog manjka investicija, te nedostatka pozicioniranja poslova za mala i srednja poduzeća.

Ono što inicijativa želi postići je „inozemna ekspanzija japanskih sadržaja, povećanje baza za stvaranje novih poduzeća, te rast stranih turista“. Naime, ono što je primarni cilj METI-a, kao što je i gore već bilo navedeno je povećanje GDP-a. Ovakvom inicijativom, poraslo bi strano zanimanje za japanskim proizvodima, nadalje stvorila bi se i veća strana potražnja što bi poboljšalo ne samo bilancu plaćanja, već bi se povećali prihodi i povećale investicije, a time i potražnja za radnom snagom, te bi se stvorila nova radna mjesta. Osim toga, razvojem turizma, te promocijom Japana kao turističkog odredišta, sva dobra kreativne industrije bi mogla biti konzumirana na tlu Japana, te bi suradnjom industrija i potporom moglo doći do povećanja nacionalnog blagostanja.

No takve inicijative ne bi mogle biti financirane isključivo od strane privatnog sektora, stoga bi država pružala potpore za srednja i mala poduzeća za stvaranje industrije izvan Japana te na taj način širila informaciju o japanskim proizvodima, povećavajući potražnju, ostvarivajući profit i stvarajući radna mjesta. Nadalje, razvoj takvog ciklusa gdje se industrije međusobno križaju i stvaraju partnerstva, te time i tržišta, dovelo bi do povećanja atraktivnosti japanskih dobara te bi inicijativa isto tako mogla uspjeti revitalizirati japansko gospodarstvo.

4.3. Učinci i trend „Cool Japan“-a na japansko gospodarstvo

Prema Jetro instituciji (2012.), govori se o trećem valu utjecaja japanske kulture na svjetsko tržište, gdje se naglašava utjecaj na mlađu populaciju, odnosno ovaj puta, popularna kultura kao što su japanske mange, anime-i, pop-idoli, hrana i moda, tehnologija, itd.

Stoga on spominje kako u bilanci plaćanja, u 2003. godini, prema Bank of Japan, dolazi do suficita zbog izvoza patenata japanske tehnologije.

Prema Yamaguchi (2004.), godinama je japanski uvoz premašivao izvoz, radi čega je vanjsko trgovinska bilanca bila u deficitu. Ona u svome radu iznosi kako licence za sadržaje kao što su literatura, glazba i umjetnost čine oko 10% udjela, koju nadmašuje tehnologija po pitanju tantijema i licenci, ali najveći prinos čini automobilska industrija. Naime, kod izračuna

vanjsko trgovinske bilance, po pitanju tantijema i licenci, ne broje se npr. automobili koji su proizvedeni u Japanu, pa izvezeni, već japanski automobili koji su proizvedeni u stranoj zemlji. Te stoga taj suficit pripisuje prije kupnji i razvijanju licenci u stranim zemljama. Stoga se ne može sa sigurnošću reći da se konkurentnost japanskih poduzeća po pitanju intelektualnog vlasništva znatno popravila.

Uostalom, 2003.godine dolazi do aprecijacije yena, stoga je izvoz japanskih proizvoda postao jeftiniji, dok je uvoz stranih proizvoda postao skuplji. Dakle, suficit se može prepisati i aprecijaciji yena.

Tabela 4-1: Bilanca plaćanja tantijema i licenci

Godina	2000.	2001.	2002.	2003.
Tantijeme i licence	-83,9	-80,1	-73,2	151,2
Kredit	1,102.4	1,268.9	1,306.5	1,418.5
Debit	1,186.3	1,349.0	1,379.7	1,267

Izvor: izrada autora prema JETRO (2012.)

Za 2007. godinu tantijeme i licence su u suficitu od čak 772,9, ali nakon toga suficit opada, i to zbog kontrakcije debitne i kreditne stavke u odnosu na prijašnju godinu.

Tabela 4-2: Bilanca plaćanja za tantijeme i licence

Godina	2007.	2008.	p2009.
Tantijeme i licence	772.9	764.4	452.3
Kredit	2,734.7	2,655.0	2,020.9
Debit	1,961.8	1,890.6	1,568.6

Izvor: izrada autora prema Bank of Japan (2009.)

Prema članku japanske centralne banke (International Department, 2009.), u navedenoj tablici ispod, vidimo kako nakon 2007. godine, vrijednosti u bilanci plaćanja počinju opadati, osim u 2008. godini kada dolazi do povećanja uvoza i izvoza dobara te u tom slučaju dolazi do suficita u bilanci plaćanja, iako trostruko manjeg suficita nego u 2007., što se može pripisati financijskoj krizi koja je pogodila svijet 2007. godine.

Stoga, može li se poboljšanje u bilanci plaćanja po pitanju tantijema i licenci, povezati sa provođenjem „Cool Japan“-a nije jasno, iz razloga što se radi o stranoj potražnji, dakle ovisi o stanju gospodarstva u stranim zemljama.

Tabela 4-3: Bilanca plaćanja

Godina	2006.	2007.	2008.	2009.
Tekući račun	19,848.8	24,793.8	16,379.8	13,278.2
Dobra i usluge	7,346.0	9,825.3	1,889.9	2,119.6
Dobra	9,464.3	12,322.3	4,027.8	4,061.1
Izvoz	71,630.9	79,725.3	77,334.9	50,840.3
Uvoz	62,166.5	67,403.0	73,307.1	46,779.1
Usluge	-2,118.3	-2,497.1	-2,137.9	-1,941.5
Dohodak	13,745.7	16,326.7	15,841.5	12,322.9
Tekući transferi	-1,242.9	-1,358.1	-1,351.5	-1,164.3

Izvor: izrada autora prema Bank of Japan (International Department, 2009.)

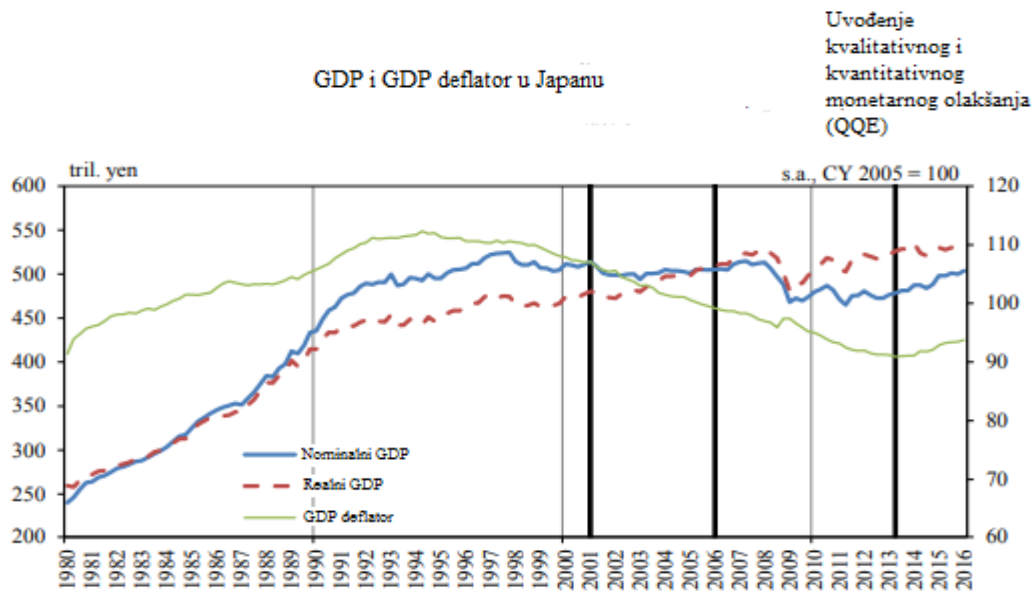
Pad vrijednosti računa bilance plaćanja, odnosno suficita u 2009. godini je zbog smanjenja dohotka, dok suficit bilance plaćanja za dobra i usluge u 2009. godini raste u odnosu na 2008.godinu. u 2009.godini dolazi do značajnog pada izvoza i uvoza u odnosu na 2008. godinu, ali suficit se nije mnogo promijenio. Dok izvoz opada drugu godinu za redom radi stanja u svjetskoj ekonomiji, uvoz se smanjio primarno radi pada cijena nafte i plina. Smanjenje suficita kod dohotka je uzrokovan radi pada prihoda od portfolio investicija, dok je smanjenje deficita kod trenutnih transfera primarno radi smanjenja poreza u zemljama koje proizvode naftu.

Dakle, kretanje svjetskog gospodarstva ima veliki utjecaj na japanski izvoz, stoga se od početaka promicanja „Cool Japan“-a, 2003. godine mogu vidjeti promjene u vanjsko trgovinskoj bilanci, ali u onom trenu kad je svijet ušao u recesiju vidi se pad izvoza dobara i usluga u 2008. godini te značajan ukupni pad izvoza u 2009. godini. Iz dolje navedenog grafikona se vidi pad i realnog i nominalnog GDP-a od kraja 2008.-2009. godine, što dakako ukazuje na recesiju koja je pogodila cijeli svijet.

Harada u svom radu, (2016.) govori kako mnogi ekonomisti u Japanu tvrde kako bi rast realnog GDP-a trebao povisiti prirodnu kamatnu stopu. A kako bi došlo do rasta, potrebno je provoditi strategije rasta i strukturalne reforme. Na grafikonu se vidi pad i realnog i

nominalnog GDP-a 2009. godine, te rast realnog GDP-a iznad nominalnog GDP-a nakon 2009. godine, te se vidi oporavak ekonomije od 2013. godine, kada se počela provoditi politika kvantitativnog i kvalitativnog olakšanja. Naime, Harada diskutira kako ukoliko postoji pozitivna inflacija, tada bi smanjivanje kamatne stope stimuliralo gospodarstvo jer bi došlo do pada realne kamatne stope. Ali, ako je inflacija negativna, kamatne stope će teško padati, stoga će biti teško stimulirati gospodarstvo.

Grafički prikaz 4-1

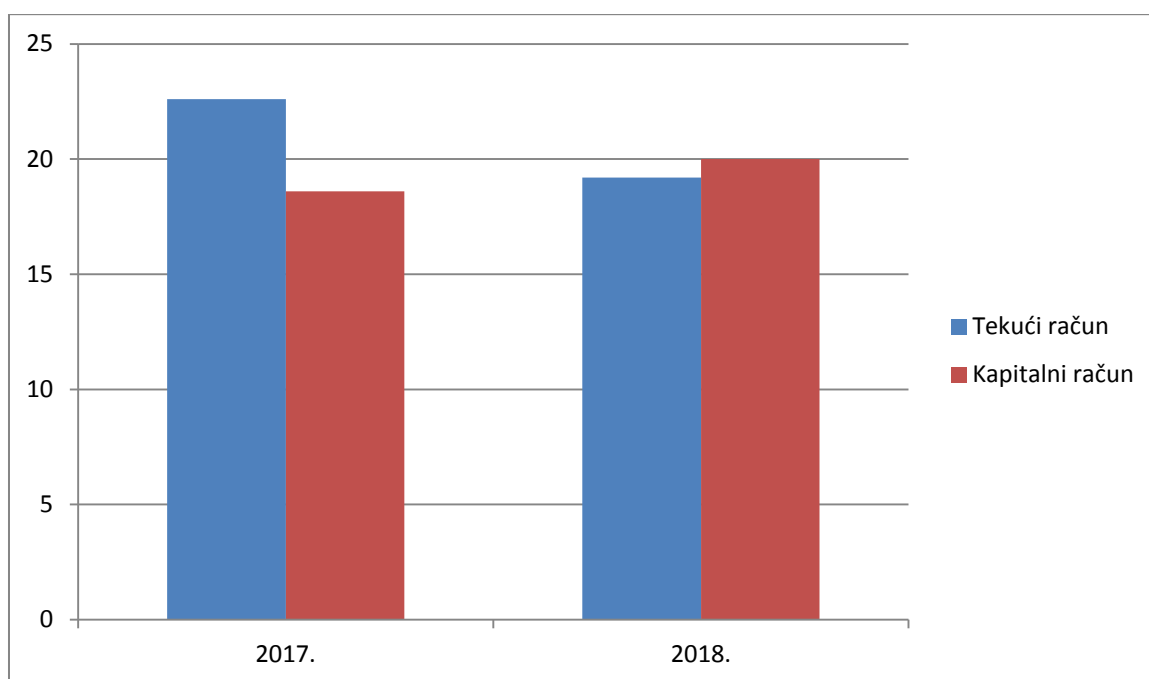

Izrada autora prema: Bank of Japan (2016.)

Dakle, u slučaju negativne inflacije, teško je stimulirati gospodarstvo, odnosno povećati potražnju. Stoga, pitanje je leži li rješenje u stimuliranju inozemne potražnje?

Prema centralnoj banci Japana (Bank of Japan, 2019.), tekući račun za 2017. godinu iznosio je 22.6 trilijuna yena, dok je za 2018.godinu bio 19.2 trilijuna yena, za razliku od kapitalnog računa gdje je za 2017.godinu financijski račun iznosio 18.6 trilijuna yena, a u 2018.godini 20.0 trilijuna yena. Dakle, promjena 2018. godine u odnosu na 2017. godinu u tekućem računu je negativna, dok je u kapitalnom pozitivna. Razlog deficita na tekućem računu bilance plaćanja leži u povećanju uvoza radi rasta cijena nafte, dok je za suficitu kapitalnog računa pridonijelo povećanje investicija.

Grafikon 1

Izrada autora prema izvoru: Bank of Japan (2019.)

Jorge, (n.d., str.3 (n.d., str. 4)) u svome radu govori kako je japanska „Popularna kultura postala ključ nacionalne snage u 21.stoljeću“. Iako prema njezinom istraživanju, popularnost japanske kulture i njezin utjecaj japanske kreativne industrije je trebao spasiti japansku ekonomiju, te se u jednom trenu, ukupan prihod kreativne industrije (industrije sadržaja) povećao preko 86% u 10 godina.

Ali, prema gore navedenim brojkama, objašnjenja Centralne banke Japana govore kako kreativna industrija ipak nema toliki utjecaj na bilancu plaćanja, a time niti na rast gospodarstva.

Naime, pitanje je zapravo koliko je provedba ekonomske politike imala uopće utjecaja na povećanje izvoza japanske industrije sadržaja, pošto na bilancu plaćanja u najvećem omjeru utječe cijena nafte, te stanje gospodarstva u ostalim zemljama. Između ostaloga, prema OEC-u (2019.), japansko gospodarstvo izvozi najviše automobile 15% i automobilske dijelove 5%, stoga analogno tome je najveći udio u uvozu ima sirova nafta 9,1%. Dok proizvodi kao što su video igrice, odjeća, papiri i dr. čine nešto manje od 3% izvoza, te zapravo nema velikog utjecaja u odnosu na automobilsku industriju na promjene u stanju bilance plaćanja.

Prema McGray-u (2014.), priča oko „Japan's Gross National Cool“ je krenula bez ikakve namjere širenja japanske kulture, sadržaja, i tehnologije. U svijetu je u jednom trenu, Japan postao popularan sa mangama, animeom, tehnologijom i hranom.

Kako je došlo do povećanja inozemne potražnje, logično je da država shvati kako je svijet dobio zanimanje za njihove proizvode te je htjela razviti ekonomsku politiku koja će dovesti do povećanja izvoza, investicija te na kraju GDP-a, ali to je bilo prije nego što je skoro cijeli svijet pogodila financijska kriza. Stoga je shvatljivo kako su izvoz i potražnja prije recesije bili visoki, ali kao što se vidi iz gore navedenih brojki, izvoz u narednoj godini nakon izbijanja krize opada, odnosno opada i inozemna potražnja. Po tome, trebalo bi se provesti istraživanje koliko je zapravo japanska industrija sadržaja ovisna o vanjskoj potražnji te koliko zapravo ima utjecaja na kretanje bilance plaćanja, te je li se uopće moguće osloniti na takvu jednu industriju koja zapravo ovisi o trenutačnim trendovima u svijetu.

5. ZAKLJUČAK

Japansko gospodarstvo je u današnje vrijeme među najvećim gospodarstvima na svijetu. Krećući od poslije ratnog razdoblja, odnosno vremena visoke inflacije, te kontrole SAD-a, primjenom najčešće ekspanzivne fiskalne i monetarne politike, koje služe kao instrumenti kojima su tadašnji provoditelji politike željeli ostvariti visoku razinu produktivnosti, visoki rast, te na početku postići konvergenciju sa zapadnim zemljama. Restriktivne politike su korištene više kao stabilizacija ekonomije, koja je u nekom trenutku bila pregrijana radi npr. suficita u bilanci plaćanja. Razdoblje rasta započelo je dakle primjenom restriktivne monetarne politike u svrhu smanjivanja inflacije, nakon čega je izbila recesija, ali radi izbijanja Korejskog rata, dolazi do povećanja strane potražnje te proizvodnje pa shodno tome rastu izvoza i rastu GDP-a. Japansko gospodarstvo, zahvaljujući prijašnjim politikama koje su naglašavale visoku razinu produktivnosti industrija, počelo je naglo rasti, te je postalo onaj dio povijesti koji danas nazivanom *japanskim čudom*. Zahvaljujući uvozu nove tehnologije, te konvergenciji sa zapadnim svijetom radi iste, kako gospodarstvo raste, raste i dohodak, te ključan dio za japansko gospodarstvo, a to je domaća potražnja. Prema Yoshikawi, kako je navedeno i prije gore, pad domaće potražnje u japanskom gospodarstvu je ono što je dovelo do dugoročne stagnacije japanskog gospodarstva. Naime, nakon prvog naftnog šoka, bez obzira što se gospodarstvo brzo oporavilo, stanovništvo je osjetilo posljedice recesije, te bez obzira na izlazak iz recesije, te ponovni rast u gospodarstvu ostaje oprezno i smanjuje svoju domaću potražnju za domaćim dobrima. Stoga upada u tzv. zamku nesigurnosti. No, kako je navedeno prije, iza problema nedovoljne agregatne potražnje stoji nedovoljna potražnja za novim inovacijama te u manjoj mjeri smanjenje domaće potražnje. Bez obzira na tehnološki rast koji se ostvario nakon 60'-ih, japanskom gospodarstvu je nakon sustizanja zapadnih zemalja bio i više nego potreban novi rast tehnologije. Razlog manjka inovativnosti, ili možda nedovoljne motivacije oko stvaranja novih inovacija, možda je u ovom trenutku teško za shvatiti, pošto se Japan i dan danas smatra kao jedna od tehnološki najrazvijenijih zemalja, ali očito je iz gore navedenog Solowovog modela kako funkcija krivulje marginalnog proizvoda rada više ne raste, već dolazi do stabilnog stanja, dok s druge strane na istom grafikonu vidimo i SAD kod kojega je očito kako i dalje i marginalni proizvod rada i kapitala i dalje rastu. Mnogo faktora je dovelo japansko gospodarstvo do trenutne situacija, stoga je nova ekonomska politika „*Cool Japan*“, u koju se počelo ulagati nakon 2002. godine, izgledala obećavajuće. Naime, razvojem kreativne industrije, nositelji politike su mislili kako mogu revitalizirati trenutno stanje u japanskom gospodarstvu. Prva stvar koju je bitno napomenuti

vezano za „*Cool Japan*“ je ta da se povećanje strane potražnje za japanskim proizvodima počelo događati bez ikakve intervencije nositelja politike. Tek kad je McGray vidio potencijal u *brandiranju* Japana kao države, krenule su inicijative sa svrhom povećanja strane svijesti o japanskim proizvodima, te shodno tome i povećanju strane potražnje. Razloge zašto ta ekonomska politika nije zaživjela na način kako su nositelji politike zamišljali i predviđali, bi trebalo dodatno istražiti. Iako, po prezentacija METI-a, uočljivi problem je bio u nemogućnosti prilagodbe japanskog tržišta stranom svijetu. Naime, iako su japanski proizvodi poznati u dalekoistočnim zemljama, potražnja na zapadu se i dalje sastoji od ljudi koji čitaju mänge, anime, te igraju video igrice, ali takva vrsta potražnje je u principu stabilna, i teško će se širiti. Naravno, ne uzimajući u obzir automobilsku industriju. Na primjer, japanska kozmetika je vrhunske kvalitete, ali danas svi pričaju o korejskoj kozmetici. Dakle prilagodba tržišta i industrije potrebama zapada, te okretanju prema masovnim trendovima, i promatranju što zapadu nedostaje, a što Japan može ponuditi, je možda utjecalo na ne tako uspješno provođenje ekonomske politike.

Kao i svaka zemlja u svijetu, u današnje digitalno doba, zemlje bi se trebale okrenuti prema povećanju rasta u tehnološkom sektoru. Današnje projekcije Japana o mogućnosti i uspostavljanju G5 mreže po čitavom otočju te utjecaju takve tehnologije na život, bi možda prije probudilo zanimanje kod stanovništva stranih zemalja. Kao što je Yoshikawa naveo, Japan bi se trebao usredotočiti na ono u čemu je gospodarstvo izvrsno, a to je tehnologija. Osim toga, Olimpijske igre u Tokyu 2020., trebalo bi povećati interes za Japanom kao turističkom atrakcijom, što bi moglo dovesti do rasta gospodarstva, ovisno o tome koliko će jaki efekt imati Olimpijske igre na turizam, te će možda upravo Olimpijske igre uspjeti bolje upoznati stranu potražnju sa proizvodima japanske kreativne industrije, te time pridonijeti suficitu bilance plaćanja, a sukladno tome i gospodarskom rastu.

Bibliografija

(JETRO), J. E. T. O., 2012.. *"Cool" Japan's Economy Warms Up*. [Mrežno]

Dostupno na: https://www.jetro.go.jp/en/reports/market/pdf/2005_27_r.pdf

[Pokušaj pristupa 8 Travanj 2019.].

Anon., 2019.. *OECD Profile Country Japan*. [Mrežno]

Dostupno na: <https://oec.world/en/profile/country/jpn/>

[Pokušaj pristupa 24 Rujan 2019.].

Bank of Japan, I. D., 2019.. *Bank of Japan: Japan's Balance Payments Statistics and International Investment Position for 2018*. [Mrežno]

Dostupno na: https://www.boj.or.jp/en/statistics/br/bop_06/data/bop2018b.pdf

[Pokušaj pristupa 24 Rujan 2019.].

Blanchard, O., 2011.. *Makroekonomija*. 5. izdanje ur. Zagreb: Mate d.o.o..

Breton, T. R., 2003.. *Human Capital and Growth in Japan: Converging to a Steady State in a 1% World*. [Mrežno]

Dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1547320#references-widget

[Pokušaj pristupa 6 Kolovoz 2019.].

Cabinet Office, I. P. H., 2014.. *Cool Japan Initiative*. [Mrežno]

Dostupno na:

https://www.meti.go.jp/policy/mono_info_service/mono/creative/file/1406CoolJapanInitiative.pdf

[Pokušaj pristupa 6 Travanj 2019.].

Cabinet Office, I. P. H., n.d. *Cool Japan Initiative*. [Mrežno]

Dostupno na: https://www.cao.go.jp/cool_japan/english/pdf/cooljapan_initiative.pdf

[Pokušaj pristupa 8 Travanj 2019.].

Division, C. I. & Ministry of Economy, T. a. I., 2012.. *Cool Japan Strategy*. [Mrežno]

Dostupno na:

https://www.meti.go.jp/english/policy/mono_info_service/creative_industries/pdf/120116_01a.pdf

[Pokušaj pristupa 7 Travanj Siječanj].

Hamada, K. & Kurosaka, Y., 1986.. *Trends In Unemployment, Wages and Productivity: Case of Japan*. *Economica*, pp. 275-296.

Harada, Y., 2016.. *Bank of Japan: Economic Activity, Prices, and Monetary Policy in Japan*. [Mrežno]

Dostupno na: https://www.boj.or.jp/en/announcements/press/koen_2016/data/ko161012a1.pdf

[Pokušaj pristupa 21 Rujan 2019.].

International Department, B. o. J., 2009.. *Bank of Japan*. [Mrežno]

Dostupno na: https://www.boj.or.jp/en/research/brp/ron_2010/data/ron1006a.pdf

[Pokušaj pristupa Travanj 2018.].

Iwaisako, T. & Nakata, H., 2015.. *Oil Price, Exchange Rate Shock, and Japanese Economy*. [Mrežno]
Dostupno na: <https://pdfs.semanticscholar.org/0e89/9556407a9b96776b510ce4f498dce75d6ec3.pdf>
[Pokušaj pristupa 2019.].

Jorge, S. C., n.d. *How Japan's Pop Culture happened to be the 21st Century Economy's savior?*.
[Mrežno]
Dostupno na: https://www.academia.edu/34181729/POP_CULTURE-COOL_JAPAN_STRATEGY..pdf
[Pokušaj pristupa 25 Kolovoz 2019.].

Latz, G. & drugi, T. T. i., 1998.. *Encyclopaedia Britannica*. [Mrežno]
Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Japan>
[Pokušaj pristupa 23 Ožujak 2019.].

Marius, L. M. & Decean, L. D., 2012.. *First oil shock impact on the Japanese economy*. [Mrežno]
Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/82354863.pdf>
[Pokušaj pristupa Kolovoz 2018.].

Matsui, T., 2014.. Nation Branding Through Stigmatized Popular Culture: The "Cool Japan" Craze Among Central Ministries in Japan. *Hitotsubashi Journal of Commerce and Management* 48, Listopad, pp. 81-97.

Ministry of Economy, T. a. I., 2012.. *Cool Japan Strategy*. [Mrežno]
Dostupno na: https://www.meti.go.jp/english/policy/mono_info_service/creative_industries/pdf/120703_01a.pdf
[Pokušaj pristupa 7 Travanj 2018.].

Ministry of Economy, T. a. I., 2012.. *Cool Japan Strategy (Modified version of the Interim Report submitted to the Cool Japan Advisory Council)*. [Mrežno]
Dostupno na: https://www.meti.go.jp/english/policy/mono_info_service/creative_industries/pdf/121016_01a.pdf
[Pokušaj pristupa 7 Travanj 2019.].

Ohno, K., 2006.. *The Economic Development of Japan*. Minato-ku, Tokyo: GRIPS Development Forum.

Otsubo, S. T., 2007.. *Post war Development of Japanese Economy*. Nagoya: s.n.

Richardson, B. M., 1993.. *icps.cat*. [Mrežno]
Dostupno na: https://www.icps.cat/archivos/WorkingPapers/WP_I_81.pdf?noga=1
[Pokušaj pristupa 6 Kolovoz 2019.].

Sato, K., 1987.. *Saving and Investment in Japan*. [Mrežno]
Dostupno na: <https://pdfs.semanticscholar.org/9378/35cfa6b20a0be5950dcab6022372d180fa77.pdf>

Valaskivi, K., 2013.. *A brand new future? Cool Japan and the social imaginary of the branded nation*.
[Mrežno]
Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09555803.2012.756538>
[Pokušaj pristupa 2018.].

Yamaguchi, E., 2004.. Recent Characteristics of Royalties and License Fees in Japan's Balance of Payments. *Bank of Japan Working Paper Series*, Ožujak, pp. 1-14.

Yoshikawa, H., 2008.. *Japan's lost Decade*. 2. izdanje ur. Tokyo: I-House press.